

ressò mont-rogenç

EL SEGLE XIX, UN TEMPS CONVULS

I 25: INICI DE LA RESTAURACIÓ MONÀRQUICA (1876...)

Martí Rom
www.martirom.cat

30-07-2021

El febrer de 1876 havia acabat la Tercera Guerra Carlina. El regnat d'Alfons XII va dur un règim amb aparença de democràcia i, en els primers anys, el govern de les forces conservadores. És la "Restauració" de la monarquia a Espanya.

Què va ser dels principals caps carlins que van sobreviure a la Tercera Guerra Carlina? Francesc Savalls Massot va viure a Niça (França), d'on era la seva dona Pellegrina Antoninette Vivaudo. Va fer de comerciant de vins fins a la seva mort el 1885. Tenia 68 anys.

Rafael Tristany Parera, aquell nebot de Benet Tristany, dit "Mossèn Benet", va viure a Lorda (França), a casa de mossèn Josep Espinós, que havia sigut capellà del batalló dels "zuavos" i que ara celebrava missa diària al santuari. Va morir el 1899. Tenia 85 anys.

Joan Castells Rosell, dit "el Gravat d'Àger", va viure a Marsella (França), on va morir el 1891. Tenia 89 anys.

Josep Moore Arenas, dit "lo Mora", havia passat a França el 14 de novembre de 1875. Uns temps després va tornar a Barcelona per visitar la seva mare que estava malalta; llavors va ser detingut i acusat d'alguns delictes comuns. Va passar quatre mesos a diverses presons de Catalunya, abans d'ésser absolt. Després va viure a Anglaterra i a continuació a Pennsilvània (Estats Units). El 1894 estava un altre cop a Catalunya. Com a conseqüència de la pèrdua de Cuba i Filipines, el 1898, es prepara un aixecament carlí a Catalunya que estava comandat per Moore. Es van comprar uns 3.000 fusells Remington i uns 300.000 cartutxos. Però, finalment, Carles VII no ho va autoritzar. Malgrat tot, es va fer un intent a Badalona el 28 d'octubre de 1900. Va morir a Altmünster (prop de Salzburg, Àustria) el 1913. Tenia 71 anys. El seu germà Guillem Moore encara va fer un altre intent d'aixecament el 1906. Fou l'últim intent abans de la Guerra Civil (1936-1939).

Josep Agramunt Llecha, dit "Capellà de Flix", a l'acabar la guerra, després de sortir de la presó de Pilats (Tarragona), es va exiliar a França, on va viure la resta de la seva vida. Fou capellà del cementiri de Clichy, a París, fins la seva mort el 1887¹. Tenia 59 anys.

¹ Informació de "Historia del Tradicionalismo español" (volum XXIV) de Melchor Ferrer (1958), pàg. 110 (peu de pàgina).

Pascual Cucala Mir, al final de la guerra, anava amb les forces d'Antonio Dorregaray i van aconseguir arribar a Navarra. Finalment, passarà a França, on viurà a Portvendres (a tocar de Portbou, a la frontera espanyola). Morirà el 1892. Tenia 70 anys.

Pel seu paper especial, documentant de primera mà la carlinada catalana, també cal citar Marià Vayreda Villa. En acabar la guerra, se'n va a viure a Sète (a tocar de Montpeller) amb el seu germà Joaquim, el pintor. El 1876 va viure un temps a París. L'any següent va tornar a Barcelona, on es matriculà a Belles Arts. El 1878 es va instal·lar a Olot. El 1898 publicà "Recorts de la darrera carlinada". Moriria el 1903, amb 50 anys. El 1904, un any després, es publicaria la seva novel·la "La punyalada", una obra rellevant del realisme català.

El tortosí Ramon Cabrera, comte de Morella, dit "el tigre del Maestrat", aquell que per uns era un ferotge sanguinari i pels altres un heroic i valent militar, l'havíem trobat casant-se a Anglaterra, el 27 de maig de 1850, amb Marianne Catherine Richards. Cabrera tenia 34 anys i ella tan sols 20. Era de l'aristocràcia anglesa i tenia un gran patrimoni. Vivien a Wentworth, prop del palau reial de Windsor, a les afores de Londres. Van tenir 5 fills. Ramon Cabrera va morir a Wentworth el 24 de maig de 1877. Tenia 71 anys. La seva esposa el 1915, amb 95 anys. Des de la mort del seu marit es consagrà a intentar perpetuar la seva memòria i nombrosos actes de beneficència.

Continuem ara amb les petjades del temps. Estàvem a l'estiu del 1876. Ara trobem una informació sobre la Festa Major de Mont-roig. Feia poc que havia acabat la guerra, el conjunt de la població de caire carlí no deuria estar per massa festes; segurament alguns mont-rogenecs deuriem haver passat a França i d'altres podien estar encara desterrats o pendents d'algun judici. El "Diario de Reus", del 31 d'agost de 1876, explicava: "*La fiesta mayor de Montroig empezará el día 7 del próximo mes². Habrá varios festejos, entre ellos un baile que se dará en el espacioso local conocido por el Fort, donde estuvo establecido el retén de voluntarios, durante la última guerra*". Recordarem que el Fort era l'edifici a mig construir i que actualment és l'església nova del poble. També hi ha una notícia sobre aquesta festa a "La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias", de Tarragona, del 30 d'agost, hi afegia: "*La circunstancia de ser Montroig uno de los mejores pueblos de la provincia, enclavado en una comarca tan rica como extensa, y de reunir las mayores comodidades para los forasteros que la visitan, da lugar a que sea frecuentado por gran número de personas de toda la provincia*". En el mateix diari del 17 de setembre hi trobem una més amplia informació firmada per "El corresponsal" (de l'11 de setembre): "*En extremo animadas han sido las fiestas y la concurrencia de forasteros extraordinaria, recordándonos los mejores tiempos para esta población... Entre las personas que hemos tenido ocasión de abrazar, se cuenta nuestro estimado amigo don Pedro Antonio Torres³... El casino El Porvenir y una*

² Recordarem que explicàvem, anteriorment, que la Festa Major es feia dels dies 7 al 9 de setembre, quan a l'actualitat és per Sant Miquel, el 29 de setembre. Ens remetíem amb un text del llibre "L'ermita de la Mare de Déu de la Roca, història d'un símbol (A partir d'un relat de Josep Savall Ferrando)" de Glòria i Josep Maria Savall Solé (Centre d'Estudis Mont-rogenecs, Onada Edicions, 2014), pàg. 76, que referint-se a 1816, deia, resumidament: "*Reunides les autoritats municipal i eclesiàstica, acordaren traslladar processionally la venerada imatge (de la Mare de Déu de la Roca) al Santuari, fixant la data 8 de setembre en què se celebrava la diada de Sant Miquel, encara que el dia d'aquest Sant sigui el 29. Era pel motiu que el dia 29 cada any s'atopaven en la recol·lecció de la verema...*".

³ Pere Antoni Torres i Jordi (Tarragona, 1843 – l'Espluga de Francolí, 1901), fill de Pere Anton Torres Palau i Engràcia Jordi Munté (de cal Jordi, de Mont-roig), fou un important polític liberal i un notable

sociedad de jóvenes de esta villa que ha dado bailes en el espacioso local de El Fort han competido en proporcionarnos agradables noches... no solamente han sido muy concurridos, si no que han tenido la suerte de verse más animados que de costumbre con la presencia de bellas y elegantes forasteras...". Destaquem que sols parla de festa i ball al Fort (organitzat per "una sociedad de jóvenes", possiblement fossin propers al carlisme) i al "casino El Porvenir"⁴. Aquest "casino" era el dels liberals i republicans. L'altre "casino", que ja deuria existir, era el dels carlins. Sabem que pels vols de 1880 existia amb el nom de "Centre Montroigense"⁵, i que estava situat al carrer d'Amunt en els actuals núm. 6 i 8, a cal Blai.

També, per aquells dies, va anar a Mont-roig l'aleshores famós mag Fructuós Canonge. "Ayer estuvo en esta ciudad (Tarragona) el célebre prestidigitador Fructuoso Canonge, que pasa a Montbrió, su país natal con motivo de los días de fiesta mayor, y luego irá a las de Cambrils, Montroig y alguna otra de aquel contorno, al objeto de dar varias funciones de magia negra..."⁶. Fructuós Canonge Francesch (Montbrió, 1824 – Barcelona, 1890) havia començat netejant sabates a la plaça Reial de Barcelona i es convertiria en un famós mag conegut com el "Merlí català"⁷.

"Nos escriben de Montroig (19 de setembre) que el destacamento, al mando del teniente graduado de capitán, señor Ruiz, que se halla en aquella villa con objeto de ausiliar a las autoridades en la persecución del contrabando, en el corto tiempo que lleva allí de residencia ha sabido captarse las mayores simpatías. También nos dicen que la mencionada fuerza presta el servicio parejas, con un orden y regularidad admirables; habiéndoles valido esta circunstancia los elogios del activo capitán jefe de aquella línea..."⁸. Com dèiem anteriorment, les platges del terme municipal eren un indret adient pel contraban i calia que hi hagués un destacament permanentment al poble.

"Parece que se han dado las órdenes oportunas para averiguar el carácter de las enfermedades, que según indicó algún periódico de esta provincia, se habían presentado en Montroig y cuidar, al mismo tiempo, del exacto cumplimiento de las prescripciones sanitarias..."⁹.

D'una carta de Mont-roig del 2 de novembre: "Disfrutamos de tiempo bonancible y esto que al parecer debería sernos grato, nos causa grandes perjuicios ya para los intereses generales de la población, ya por la salud de bastante tiempo quebrantada en esta villa. La cosecha de aceitunas, que a pesar de no poderse decir mediana se presentaba tan buena como era de desear por lo gruesas y sanas, toma ahora fatal carácter y es de temer saldrán fallidas las esperanzas de los propietarios, pues se desprende ya de los

autor teatral; d'ell és "La Verge de la Roca", estrenada al Teatre Romea de Barcelona el 2 de desembre de 1873.

⁴ Vegeu el text "El Porvenir Democràtic (El Casino de baix)" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 201.

⁵ Ho cita Baptista Nogués a "Ressò mont-roigenc", núm. 34, pàg. 12.

⁶ "Diario de Tarragona" del 31 d'agost de 1876.

⁷ L'Ajuntament de Montbrió va editar el llibre "Fructuós Canonge i Francesch, d'enllustrador a prestidigitador", escrit pel rector del poble, Josep Ollé Gibert (2008). En la crònica d'aquest llibre, de Montse Virgili, publicada al suplement "Culturas" de "La Vanguardia" hi ha la descripció d'una fantàstica actuació de Fructuós Canonge davant d'Isabel II i el seu marit Francisco de Asís: "el ilusionista llega tres horas tarde... En el mismo instante en que la reina le recrimina el retraso, todos los relojes del palacio, incluidos los de los invitados presentes, marcan la hora de la cita acordada..."

⁸ "La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias") del 19 de setembre de 1876.

⁹ "Diario de Tarragona" del 4 d'octubre de 1876.

*árboles la mayor parte de aquel fruto. La desaparición de inmundicias de esta villa y alrededores solo fue momentánea, y bien podemos decir que las lluvias han empeorado nuestra situación, pues al paso que no se ha hecho nada en obsequio a la higiene pública, las aguas nos han puesto las calles y caminos de un modo intransitable, amén de un gran charco que han practicado a medio kilómetro de la población por el camino de las Poblas y del cual se desprenden olores mortíferos. Los enfermos van continuando; el que tiene la suerte de no sucumbir, sufre convalecencia penosa y con dificultad se hallaría uno que haya curado completamente...”*¹⁰. Hem vist que pocs mesos abans havia mort el substitut del rector, mossèn Jaume Armengol, “víctima de la diabetis (malaltia que en aquell temps es coneixia com aigua d’ensang), que en aquella època causà veritables estralls entre els habitants de Montroig...”¹¹. Aquesta podria ser la causa d’aquella “salud de bastante tiempo quebrantada” de què parlava la notícia anterior. També podria ser de les “febres” produïdes pels aiguamolls dels Prats, del conreu de l’arròs¹².

He trobat una última citació de Miquel Bargalló Pujol, com a alcalde de Mont-roig, el 26 de novembre de 1876, corresponent a un anunci publicat al “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, de l’1 de desembre¹³. El deuria succeir Salvador Jordi Alentorn, de “cal Jordi”, que hi estaria del 1877 al 1881.

*“Ha fallecido en Montroig (finals de desembre de 1876) nuestro estimado amigo don Ramon Sabater¹⁴, que en diferentes ocasiones había ejercido los primeros cargos municipales en aquella villa. El partido liberal ha perdido uno de sus más adictos partidarios. Acompañamos a su familia en el dolor que ha experimentado por tan irreparable pérdida...”*¹⁵. Havíem trobat Ramon Sabater com el president d’aquella societat “El Porvenir”, de caire liberal-republicà, en el seu Reglament del 1863.

Gaietà Romeu Benaprés¹⁶ va enviar, el 15 de març de 1877, al liberal “La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”, de Tarragona¹⁷, una carta preguntant la seva publicació, cosa que també havia fet el dia abans al diari reusenc de caire republicà “Las Circunstancias”. Era una rèplica a la notícia que havia publicat el “Diario de Reus”, de caire conservador, sobre les eleccions. “*El Diario de Reus con una reticencia que no le honra, supone que en Montroig no se han emitido en favor de nuestro querido amigo don Pedro A. Torres¹⁸ los votos que aparecen en el escrutinio. Los que se atrevieron a*

¹⁰ “Diario de Tarragona” del 5 de novembre de 1876

¹¹ “Rectorologi de Mont-roig des de 1681 (III)”, de Baptista Nogués, publicat a “**Ressò Mont-roigenc**” núm. 54, pàg. 28

¹² Vegeu el text “El conreu de l’arròs a Mont-roig. Els Aiguamolls dels Prats” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 515.

¹³ La informació dels “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” procedeixen de l’Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona. A partir de 1870 es poden trobar a Internet.

¹⁴ Deu ser Ramon Sabater Cuchillo, del carrer Major (cens electoral de 1868). Havíem trobat un germà seu, Ramon, jutge de pau en aquell primer Ajuntament a Mont-roig (1 de gener de 1869) després de la “Gloriosa revolució de septiembre” de 1868.

¹⁵ “La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”) del 31 de desembre de 1876.

¹⁶ Era fill de Bartomeu Romeu Casañas, jutge de Mont-roig de 1869 a 1874 i amic del pare del marquès de Mont-roig, Ferran Ferratges Ballester. Seria alcalde de Mont-roig del 1886 al 1891. Fou qui demanaria a la Reina Maria Cristina que li fos concedit un títol nobiliari al diputat liberal Antonio Ferratges Mesa, que li atorgaria el de Marquès de Mont-roig.

¹⁷ Del 17 de novembre de 1877. Aquest diari l’havia fundat el mont-roigenc Pere Antoni Torres Jordi.

¹⁸ Aquell “mont-roigenc” Pere Antoni Torres Jordi, fill de Pere Anton Torres Palau i Engràcia Jordi Munté (de cal Jordi, de Mont-roig), important polític liberal i autor teatral de “La Verge de la Roca”.

cometer en Alforja, una de esas ilegalidades que hacen época en los fastos electorales, no es extraño que supongan lo que en sus intenciones no han sufrido vacilación alguna. Conste, sin embargo, que los amantes de la verdad, hemos dicho pública y solemnemente, que en Alforja han aparecido como votantes muchos electores que ni siquiera se han acercado al colegio electoral... No nos sorprende por otra parte, que los amigos del señor Pons¹⁹ no conciban que haya una población, más de una, por ejemplo Montbrió y Viñols, que sin distinción de partidos políticos y de otros intereses locales y particulares, voten con unanimidad a un candidato, a quien deben amistad y agradecimiento desde hace muchos años; cuando el señor Pons se porte con sus amigos como acostumbra a hacerlo el señor Torres, entonces no extrañaran que las muestras de consideración y afecto de todo un pueblo, estén a la altura de las que, este, en distintas ocasiones haya recibido...”

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 19 de maig de 1877, hi tenim l’anunci del 16 de maig de l’alcalde de Mont-roig, Salvador Jordi²⁰ Alentorn, de la subhasta de l’arrendament dels fruits de la Pobla d’en Taudell del període 1877 a 1878, per tal de pagar les obligacions consignades al pressupost municipal. Ara la subhasta s’iniciarà amb 119 pessetes.

A l’acta de la Diputació del 29 de maig es fa referència a la presentació, per a la seva aprovació, de les ordenances municipals de Mont-roig presentades el 28 d’abril de 1876. Diuen que les enviaran al governador per a la seva aprovació. El “Boletín...” del 30 de maig publica la quantitat que cada poble ha d’aportar per les presons. A Mont-roig li toquen 560,59 pessetes²¹.

En el “Diario de Tarragona”, del 2 de juny de 1877, hi tenim la composició de la quinta de 65.000 homes, dels quals a la província de Tarragona li corresponien 1.518, que sortirien dels 3.294 sortejats per aquest any. A Mont-roig li van tocar 8 joves²². El mateix diari del 21 de juny, publicava els nous jutges i fiscals. A Mont-roig el jutge fou Miquel Riba Puñet²³ i el fiscal Antoni Vidiella Folch.

Hem vist com han anat pujant el nombre de soldats de cada quinta. El 26 de març de 1870 eren 25.000, el 2 de juny de 1870 eren 40.000, el 19 de juliol de 1873 eren 80.000, el 15 de febrer de 1875 eren 70.000, el 6 de juny de 1876 eren 100.000 i ara, el 2 de juny de 1877 són 65.000. Recordarem que, a més de la Tercera Guerra Calina, hi havia la Guerra de Cuba.

“La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”, del 21 de juny de 1877, reproduïa una notícia de “La Imprenta: diario de avisos, noticias y decretos”: *“Hace algunos días se halla en Berga uno de los hermanos Tristany, alojado en casa de un pariente suyo, ex-diputado provincial. Todo esto nada tiene de particular; pero es el caso que el excabecilla recibe en su casa frecuentes y repetidas visitas... con los cuales celebra conferencias, habiendo algunos que proceden de largas distancias y son muy calificados por la parte activa que tomaron en la última guerra carlista”*. El diari tarragoní afegia: *“Traslado a quien corresponda”*.

¹⁹ Marià Pons.

²⁰ De “cal Jordi”.

²¹ Riudoms: 866,04, Cambrils: 707,24 i Montbrió: 247,27.

²² Riudoms 18, Cambrils 9 i Montbrió 2.

²³ Del carrer Major núm. 44 (cens electoral de 1894).

“Hazaña notoria. Un politicastro de la vecina ciudad de Reus, muy amigo por más señas del diputado a Cortes por aquel distrito, fue visitado días atrás por una señora viuda que solicitaba su recomendación para que no se acarrearán perjuicios a un quinto del actual reemplazo, hijo de aquella. Por más que lo que pedía la referida señora era perfectamente justo, al enterarse el politicastro de que se trataba de un vecino de Montroig, en cuya población no tuvo un solo voto el candidato ministerial en las últimas elecciones, con frases poco corteses despidió a la afligida madre diciéndole que, puesto que en Montroig habían votado a un candidato de oposición, fuera a pedir a ese el favor que solicitaba. Es de advertir, para mayor honor y gloria del personaje a que nos referimos, que en la casa de dicha señora no había ni hay elector alguno...”²⁴.

A l'exposició vinícola nacional que es va fer a Madrid el juny de 1877 hi havia una àmplia representació de la província de Tarragona. De Mont-roig, al “Diario de Tarragona”, del 24 de juny de 1877, hi consten: Francesc Gassó²⁵, Francesc González, Joan Maseras²⁶, Miquel Bargalló, Francesc Gual, Narcís Dalmau, Miquel Fontcuberta²⁷ i Josep Prous²⁸. Varen rebre una menció: Francesc González Bargalló (per “tinto de pasto”) i Francesc Gual Vernet (per “tinto seco de exportación”)²⁹.

“Nos escriben de Montroig (4 de juliol) que se han presentado algunos casos de la enfermedad que reinó en aquella villa durante, el verano pasado, sin que pudiera conocerse el verdadero origen de ella. Bueno sería que el señor gobernador y la Junta de Sanidad, mandasen a Montroig una delegación facultativa que investigara, en unión de los profesionales de medicina de aquella localidad, las causas que pueden producir aquel accidente en la salud pública...”³⁰. Ja hem comentat anteriorment que deuria ser diabetis o més probablement les “febres” produïdes pels aiguamolls dels Prats, dels camps d'arròs.

“Según escriben de Cette³¹, con fecha 27 de junio pasado, las transacciones en los vinos son cada día más escasas por falla de existencias, por lo cual tienden los precios a la alza...”³². Era la davallada de la producció de vi per la fil·loxera. La producció catalana agafaria preus exorbitants doncs els fabricants francesos es barallaven per la nostra collita. Això va dur un increment sobtat dels beneficis que ajudà a l'impuls de la indústria tèxtil catalana, després d'anys de guerres i d'altres penúries. Comença el que s'anomenarà “la febre d'or”. Es creen bancs i creix l'economia especulativa. Finalment, al febrer de 1882, va esclatar aquella bombolla amb la crisi de la borsa de París. Seran uns anys difícils, l'economia catalana no es començarà a redreçar fins l'inici de les obres de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888. La recepta: obra pública per intentar salvar l'economia³³.

²⁴ “La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”, del 29 de juny de 1877.

²⁵ Deu ser Francesc Gassó Folch, del carrer de la Coma núm. 28 (cens electoral de 1894). Diu que és “confitero”.

²⁶ Possiblement sigui Joan Maseras Bargalló, que fou alcalde de Mont-roig el 1869.

²⁷ Deu ser Miquel Fontcuberta Vall, del carrer “Hospital y Pica” núm. 50 (cens electoral de 1894). Aquest era aquell important contribuent del poble.

²⁸ Deu ser Josep Prous Mariné, del carrer de Sant Antoni núm. 48 (cens electoral de 1894).

²⁹ “Diario de Tarragona” del 22 d'agost de 1877.

³⁰ “La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”, del 4 de juliol de 1877.

³¹ Deu ser Sète (una mica al sud de Montpeller).

³² “Diario de Tarragona” del 4 de setembre de 1877.

³³ Narcís Oller en la seva novel·la “La febre d'or” descriu minuciosament aquest període.

“Por el Gobierno civil se ha hecho entrega (18 d’agost) de las cantidades recibidas por la caja de inútiles y huérfanos de la guerra de esta provincia a las personas que a continuación se espresan... En Montroig, a Dª Maria Teresa Rabascall, 125 (pessetes)...”³⁴.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 21 d’agost, hi trobem una citació del jutge de Reus “a un sugeto de nacionalidad italiana, de unos treinta años de edad, que en la vigila del día de Santiago, se hospedó en la posada de Miguel Nolla, de la villa de Montroig, al que vendió una jumenta, marchándose al día siguiente según manifestó en busca de trabajo de su oficio de cubero...”. L’acusa de “robo de una burra de D. José Garsot, vecino de Cambrils...”. La notícia és curiosa, però l’important és que ens serveix per conèixer que l’hostal que hi havia a Mont-roig, en aquests anys setanta, era de Miquel Nolla³⁵.

El context polític espanyol havia canviat radicalment. Durant el “Sexenni democràtic” (1868-1874), amb la corresponent Tercera Guerra Carlina, havien governat liberals o republicans, i aquests foren els que havien guanyat la darrera guerra. El nou règim monàrquic, amb Alfons XII, sols hi va intervenir a les acaballes, pràcticament el darrer any. Però ara les forces liberals, amb els republicans pràcticament fora de la vida política, es trobaven amb el govern del conservador Antonio Cánovas del Castillo que, entre d’altres, va prohibir la llibertat de càtedra si això atemptava contra els dogmes de la fe catòlica. Tornava a ser un règim parlamentari però on sols podien votar uns quants. Li deien democràcia. Les persones de tarannà conservador, ja fossin antics monàrquics d’Isabel II, monàrquics afins a la “Restauració” del seu fill Alfons XII o, fins i tot, gran part dels carlins moderats, donaven suport al nou règim. Per la qual cosa, els governants liberals dels pobles començaven a sentir la pressió, l’ofec, dels conservadors locals. En aquest context, penso, pot inscriure’s l’episodi de setembre de 1877 a Mont-roig.

El diari “Diario de Tarragona”, del 14 de setembre de 1877, publicava una carta dels “administradores de la cofradía del Santísimo” de Mont-roig, en la que deia que l’únic motiu que els movia era el de “que sean respetadas las costumbres antiguas que no pugnando con ningún principio político, llevan en cambio un objeto altamente religioso; y a fin de que los que nos sucedan en el cargo que hoy venimos desempeñando, no puedan invocar nuestra aquiescencia para doblegarse a las injustas exigencias de un Alcalde como el que actualmente manda en Montroig...”. Explicaven: “Según costumbre establecida en la mayor parte de los pueblos de esta comarca, y obtenido el debido permiso de la autoridad competente tuvo lugar tarde y noche, durante los dos días de la Fiesta Mayor, el baile denominado de las Cocas , cuyo producto como es sabido se destina al culto del Santísimo Sacramento. Pues bien; el segundo día de fiesta y mientras dicho baile tenía lugar en la plaza, punto señalado al efecto, se le antojó a alguien dar una serenata a un caballero particular, pero como quiera que los acordes de la música festejadora eran apagados por los de las dulzainas del baile de las Cocas, inmediatamente el señor Alcalde, sea a impulsos de su voluntad, sea a ruegos de los promotores de la serenata, dispuso mediante recado verbal, que cesaran incontinenti de

³⁴ “Diario de Tarragona” del 18 d’agost de 1877

³⁵ He trobat que Miquel Nolla Arnal vivia, l’any 1894, al carrer de la Coma núm. 50 (cens electoral de 1894). Però sabem que el seu hostal el 1876 deuria estar dins del clos murallat de Mont-roig, doncs així s’explicava en la visita que va fer aquell botànic alemany Heinrich Moritz Willkomm el 24 de març de 1873

tocar las dulzainas y por lo tanto se suspendiera el baile de las Cocas...”. Afegien que “se atacaba un derecho creado a la sombra de centenares de años... y que se posponía una diversión eminentemente popular a otra de carácter puramente individual. Más no paró todo aquí... Es costumbre inveterada en este pueblo, el día siguiente al de la Fiesta Mayor, ir por la mañana en romería al Santuario de la Virgen de la Roca, y allí como en el pueblo, una de las diversiones profano-religiosas que más animación y carácter dan a la fiesta es el referido baile. La costumbre ha fijado como punto para este baile la plazuela que da frente a la Ermita...”. Llavors diuen que l'alcalde “dando una preferencia injusta e irrazonable a la comparsa denominada Ball de la Sebastiana nos pasó otra orden verbal de cese... quedando otra vez con esta arbitrariedad lastimados los intereses del Santísimo, de los que nosotros somos actualmente administradores...”.

Aquest alcalde era Salvador Jordi Alentorn, de “cal Jordi”. Deuria ser parent del important liberal Pere Antoni Torres Jordi . Una setmana després, el 21 de setembre el diari, també tarragoní, “La Opinión” (“Diario Político y de Avisos y Noticias”), òrgan del Partit Liberal, publicava una informació que contradeia la versió anterior del “Diario de Tarragona” (de caire conservador): “Persona bien informada nos ha asegurado que no es cierto... interpretando quizás, equivocadamente, las órdenes dictadas por el señor alcalde... completamente ajustadas a la tradición y la costumbre. Lo que los administradores suponen una serenata dada a un caballero particular, que dicho sea de paso, nadie sabe a quién pueda referirse, no fue más que lo que vulgarmente se llama pasa-calle que, como de costumbre... suele empezar tocando... frente a la casa de la primera autoridad local...”. I que l'alcalde els hi va dir a aquests que “no se detuvieran (a la plaça)... para no perjudicar a la administración del Santísimo, que en aquel sitio tenía establecido el tradicional baile de cocas...”. Després comenta els fets de l'Ermita: “cuando el baile de cocas llegó a la plazoleta... la comparsa de Sebastiana del Castillo estaba ya en ella diciendo sus parlamentos; razón por la cual el alcalde... contestó, que así que terminara el baile que había empezado, daría orden para que cesara y pudiera empezar el de las cocas. Véase pues, como no ha habido caprichosas deferencias ni extravagante animosidad, como afirman, con más pasión que certeza, los administradores de la cofradía del Santísimo...”.

En aquell setembre de 1877 a Mont-roig s'enfrontaven el “Ball de coques”, d'expressió (aleshores) religiosa, i el de caire popular, profà i burlesc de la “Sebastiana del Castillo”. Segurament les dues versions d'aquells fets tenien part de veritat. Per una banda, una certa pressió del sector conservador de Mont-roig, aprofitant uns actes teòricament religiosos que eren “un derecho creado a la sombra de centenares de años...”, contra aquelles autoritats locals (liberals) que eren hereves de la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868. I, per l'altre, un intent de molestar, d'entorpir, les expressions més pròpies dels carlins del poble.

Ara tenim que es preparen unes eleccions i en el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 10 d'octubre, Mont-roig consta al districte electoral de Falset. La relació dels electors que ho són per les seves “capacidades”, els prohoms del poble són: Francisco Bofarull (“cura-párroco”), Antoni Brull Marcó (farmacèutic), Narcís Dalmau Maseres (mestre d'instrucció primària), Pere Foch Francesch (“presbítero coadjutor”), Pere Ferraté Bages (cirurgia), Francesc González Bargalló (veterinari), Joan Gassó Juncosa (notari), Josep Maseres Bargalló (pèrit agrònom)³⁶, Eudald Pons Garriga

³⁶ Del carrer del Major núm. 60 (cens electoral de 1894)

(metge), Gaietà Romeu Benaprés (advocat)³⁷, Leonardo Solà Buixó (metge) i Francesc Vallès Casadó (cirurgià). També hi figura l'acceptació com a elector (es deuria fer una reclamació) de Francesc Gassó Serra³⁸ (“*por contribuyente*”). I, finalment, hi ha la llista de 28 mont-rogens que són exclosos (“*por fallecimiento*”).

En el “Boletín...”, del 8 de novembre, hi ha la llista completa del cens electoral. Sols hi consta el nom i la “quota de contribució de cada elector” (en pessetes). Són 227 electors, més aquells 12 (els “prohoms” del poble), total fan 239 persones. Recordarem que el 1857 eren 47, el 1865 eren 114 i el 1868 eren 100 electors.

Els deu primers per contribució són: Miquel Fontcuberta Vall³⁹ 1.196,74 pessetes, Bartomeu Romeu Casañas⁴⁰ 779,56, Josep Gassó Pellicer⁴¹ 657,25, Josep Rom Vidiella⁴² 363,93, Salvador Jordi Alentorn⁴³ 338,95, Josep Soler Pascual⁴⁴ 311,51, Francesc Cabré Fraga 286,20, Teodoro Puñet Martí 277,15, Salvador Aragonès Bargalló 255,78 i Francesc Gassó Serra⁴⁵ 231,08. Cal anotar que n’hi ha dos de “cal Gassó”, pare i fill.

Han passat deu anys des d’aquell cens del 1868 i veiem que n’hi quatre que repeteixen: Josep Gassó Pellicer (era el núm. 1, ara és el 3), Bartomeu Romeu Casañas (era el núm. 2, ara és el 2), Miquel Fontcuberta Vall (era el núm. 3, ara és l’1) i Josep Soler Pascual (era el núm. 10, ara és el 6).

A la “Gaceta de Madrid”, del 19 d’octubre de 1877, hi trobem unes donacions econòmiques conseqüència d’alguns perjudicis de la darrera guerra. “*Antonia Ferratjes y Aragonés, residente en Montroig, Tarragona, como viuda del voluntario Salvador Masó, fusilado por los carlistas, 125 ptas... María, Salvador, Pedro y Mercedes Massó Ferratjes, residentes en Montroig, Tarragona, como huérfanos del voluntario Salvador, fusilado por los carlistas, 406,25 ptas...*”. Aquest cas, el de Salvador Masó Alsina, ja havíem trobat una compensació econòmica el 1874. Aquest era aquell membre de l’exèrcit governamental que fou assassinat prop de Tortosa⁴⁶.

Del mateix 19 d’octubre de 1877 és una acta de la Diputació on Maria Jordi, vídua de Fraga, reclama a l’Ajuntament el pagament de 760 pessetes “*por los perjuicios que le ocasionaron en su casa las fuerzas que la ocuparon en el año de mil ochocientos setenta y tres, y resultando que el Ayuntamiento se niega a tal abono por cuanto dicha ocupación no la autorizó... sino las autoridades sustitutorias...*”. Afegeix l’Ajuntament que hauria de dirigir-se a “*las autoridades militares por los agravios que les supuso la*

³⁷ Fill del “americano” Bartomeu Romeu Casañas. Seria alcalde de Mont-roig del 1886 al 1891. Consta que vivia al carrer Major núm. 2 (cens electoral de 1894).

³⁸ De “cal Gassó”. Fill de Josep Gassó Pellicer i Maria Serra.

³⁹ Entre d’altres, propietari del “Mas del Tita”.

⁴⁰ “Americano” resident a Mont-roig (sabem que des de 1852). Propietari del “Mas d’en Romeu. Pare de Gaietà Romeu Benaprés, que seria alcalde del poble del 1886 al 1891.

⁴¹ De “cal Gassó”. El seu fill era Francesc Gassó Serra.

⁴² Era el jutge municipal en el període 1875-1877.

⁴³ De “cal Jordi”.

⁴⁴ Alcalde de Mont-roig al final del regnat d’Isabel II (...1868).

⁴⁵ De “cal Gassó”. El seu pare era Josep Gassó Pellicer. Havia sigut jutge de Mont-roig.

⁴⁶ En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 7 de novembre de 1874, hi ha la concessió de 500 pessetes “*para el socorro de la viuda e hijos del desgraciado movilizado de Montroig Salvador Masó Alsina, asesinado... a puñaladas por los rebeldes en el punto denominado la Pedrera, cerca de Tortosa, en ocasión de hallarse prestando un servicio...*”.

ejecución de las obras de fortificación y defensa...”. La comissió de la Diputació se’n renta les mans, li diu que si continua creient que té dret a reclamar-ho ho faci “*en la forma y donde mejor viere conveniente*”. Aquella Maria Jordi deu ser de “cal Jordi” i la casa de què parla seria la del carrer Major núm. 3⁴⁷. Hem vist, anteriorment, com hi havia un cos de guàrdia al “Portal d’Avall” (a l’extrem inferior del actual carrer Major), doncs el poble es podia considerar emmurallat i tancat per varis portals. També que la guarnició s’allotjava a l’església (vella). I que, a la Segona Guerra Carlina, hi havia sobre el portal “*una habitació per als guàrdies del portal*”⁴⁸. La reclamació anterior ens dona llum sobre que aquell cos de guàrdia també utilitzava “cal Jordi”.

*“El mal estado del camino de Montroig (10 de diciembre) a la riera de Riudecañas y el convencimiento que tienen los desheredados habitantes de aquel término municipal de que, por la actual Diputación, nada se ha de hacer, para poner aquella vía en condiciones de tránsito seguro, les ha obligado para poder librarse de un percance inevitable, dadas las malas condiciones de aquel camino, a arreglarlo, por su propia cuenta, de la mejor manera posible...”*⁴⁹.

He trobat informació del cens de 1877. Diu que Mont-roig té 2.556 habitants⁵⁰, 1.189 homes i 1.343 dones; a més, hi havia 14 “homes transeünts” i 10 “dones transeünts”. La qual cosa es resumeix en 1.203 homes i 1.353 dones. Els solters eren 604 i les solteres 671. Els casats 546 i les casades 550. Els vidus 53 i les vídues 132. Hi afegeix que tots són catòlics. I que dels seus habitants són nascuts a la província de Tarragona: 1.188 homes i 1.345 dones; d’altres províncies: 15 homes i 8 dones. També es dona una altra informació important. No saben llegir ni escriure: 774 homes i 1.131 dones; saben llegir però no escriure: 23 homes i 40 dones; i finalment, saben llegir i escriure: 406 homes i 182 dones. En percentatges tenim que tan sols un 23% de la població sabia llegir i escriure, dels quals pels homes era un 34,1 i un 13,5 les dones. Eren tan sols una tercera part del conjunt de la població els que sabien llegir i escriure, i en les dones ja començava a haver-hi un grup relativament quantificable.

Teníem el cens del 1860, disset anys abans, on dèiem que el total de la població que sabia llegir i escriure era d’un 20%, i d’un 32,3 d’homes i 8,8 de dones. Si els comparem, veiem que el total ha pujat 3 punts (del 20 al 23), que els homes ho fan en gairebé 2 punts (del 32,3 al 34,1) i que les dones tenen un gran increment de 7 punts (del 8,8 al 13,5). Saltant ara a les dades que reproduïem al llibre “El Centre Obrer de Mont-roig del Camp (1911-1925)”⁵¹, tenim els cens de 1910 i 1920. El 1910, el percentatge del total de la població que sabia llegir i escriure era del 50,7 (55,4 homes i 24,9 dones). El 1920 era del 67,2 (72,2 homes i 62,3 dones). És a dir, en els trenta-tres anys que van del 1877 al 1910, el percentatge total puja del 23 al 50,7 i encara és més significatiu en les dones que puja del 13,5 al 45,9. Els homes pugen del 34,1 al 55,4.

Acaba el 1877. Tenim un rei, Alfons XII, consolidat, inaugurant un llarg període d’alternança en el poder, segons les necessitats econòmiques i socials, de conservadors (Antonio Cánovas del Castillo) i liberals moderats (Práxedes Mateo Sagasta). Aquest

⁴⁷ També podria ser que s’allotgessin a la casa que tenien més antigament al carrer d’Amunt núm. 10.

⁴⁸ “Història de Mont-roig” de Francesc Riba i Mestre, pàg. 61.

⁴⁹ “La Opinión. Diario Político y de Avisos y Noticias”, del 10 de desembre de 1877.

⁵⁰ Aquesta informació és coincident amb la “Evolució de la població de fet”, publicada pel IDESCAT.

⁵¹ “El Centre Obrer de Mont-roig del Camp (1911-1925)” de Francesc Rom Serra i Martí Rom (Cossetània Edicions, 2003), pàg. 50 i 51.

últim ho faria, fins a finals de segle, en els períodes: 1885-1890 i 1893-1898. Durant d'aquests mandats, s'aprovaria, el 26 de juny de 1890, la llei del sufragi universal masculí. És famosa una frase de Sagasta en una discussió pressupostaria: “ya que gobernamos mal, al menos gobernaremos barato”.

Però aquella Guerra de Cuba, que havia començat la nit del 9 d'octubre de 1868, encara continuava. Era la coneguda com “Guerra dels deu anys” o “Guerra Gran”. Les dificultats per enviar homes a lluitar, quan a l'Espanya peninsular es vivia en una guerra contínua (carlina) i d'altres insurreccions, primer republicanes i després “cantonals”, feia molt complicat acabar-la. A grans trets, es diu que la tercera part dels soldats enviats morien (la gran majoria als hospitals, per les malalties tropicals). A més, era un exèrcit mal vestit i sense condicions. El 1868 hi havia a Cuba 7.044 militars. El 1870 n'eren 14.131. El 1875 n'eren 19.419. El 1876 n'eren 33.688, i el 1879, 26.323. Finalment, el 10 de febrer de 1878 es va firmar el Pacte de Zanjón, deixant Cuba en una inestable treva que es trencaria definitivament el febrer de 1895. Sabem els noms de 24 mont-rogens que, com a mínim, van anar a aquesta guerra⁵². Finalment, amb el Tractat de París, del 10 de desembre de 1898, Espanya perdria les seves últimes colònies: Cuba, Puerto Rico i Filipines. Segons un informe del president del govern Antonio Cánovas del Castillo, a la guerra de Cuba havien mort uns 100.000 homes i havia costat 250 milions de pessetes. Aquell 1898 Espanya entrava en una crisi profunda que arrossegaria durant dècades. Era la fi d'aquell imperi “*donde nunca se pone el sol*”.

Aquell rei Alfons XII es casaria dos cops, primer, el 23 de gener de 1878, amb la seva cosina Maria de las Mercedes d'Orleans, filla dels ducs de Montpensier⁵³. Va morir de tuberculosi cinc mesos després. El rei es va tornar a casar, el 29 de novembre de 1879, amb Maria Cristina d'Habsburg-Lorena. Van tenir tres fills: Maria de las Mercedes (1880), Maria Teresa (1882) i el que seria Alfons XIII (17 de maig de 1886). Com que Alfons XII va morir, també de tuberculosi, el 25 de novembre de 1885, llavors es va iniciar la Regència de Maria Cristina. Aquesta duraria fins la majoria d'edat del seu fill, el 1902. Casualment, el mateix dia que moria Alfons XII, també ho feia el general Francisco Serrano, un d'aquells herois de la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868 i aquell “Presidente del Poder ejecutivo de la República” de desembre de 1874, d'aquella República sense republicans.

Dèiem que el segle XIX, a Espanya, fou un temps extremadament convuls. Del 1811, que s'inicia la “Guerra del Francès”, fins al 1878, a la fi de la “Guerra dels deu anys” de Cuba, dos anys després de la “Tercera Guerra Carlina”, durant 67 anys, els catalans van viure 26 anys de guerres. Gairebé la meitat del temps. I enmig, com hem anat veient, molts anys de penúries al camp, sequeres, gelades, aiguats... Per la majoria de persones de molts pobles de Catalunya, també Mont-roig, foren temps difícils i durs. Tant si eren d'una ideologia o una altra, o no en tenien explícitament. Tants episodis cruents deuriem deixar odis, rancúnies, que perviuriu anys i anys. A més, a les següents dècades, fins ben entrat el segle XX, hi hauria, més enllà de les lluites polítiques sota una monarquia encara autoritària d'Alfons XIII, una explosió de lluites socials, i una clara visualització de la lluita de classes.

⁵² Vegeu el text “Soldats de la guerra de Cuba i Filipines” publicat al web de “**Ressò mont-rogenic**” el 12 de març de 2020.

⁵³ Aquell cunyat d'Isabel II i etern conspirador contra seu, que va ajudar econòmicament la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868 i posteriorment rehabilitat en la “Restauració borbònica”.

En aquell final del segle XIX, aviat vindrien d'altres penúries al camp, fonamentalment a la munió de vinyes que hi havia escampades per arreu de Catalunya, i principalment pel Camp de Tarragona. Fins aleshores, Reus era el principal exportador d'aiguardent a Anglaterra i Amèrica. Aquella malura que s'estenia per França, la fil·loxera, que vèiem que el 1877 ja estava a Sète, al sud de Montpeller, dos anys després, el 1879, entra per l'Empordà. Poc a poc, anirà avançant cap al sud. Molts pobles del Camp de Tarragona es dedicaven a la vinya. El 1886, les hectàrees de vinya conreada a diversos pobles d'aquestes contrades eren prou importants: Valls (2.851), Cambrils (2.725), Reus (2.307), Mont-roig (2.101), Falset (1.849)...⁵⁴. Fins al 1890, la producció del Camp de Tarragona estarà molt ben pagada, doncs eren les úniques vinyes que encara restaven sanes. Baptista Nogués i Grifoll, dit "Melitino", comenta que la collita de vi de Mont-roig de 1890 *"es molt sol·licitada pels representants de les cases franceses..."*⁵⁵. La publicació "Datos para un avance sobre la viticultura de la provincia de Tarragona", editada per la "Escuela de viticultura y enología de Reus" (1915), esmenta que la fil·loxera va arribar a Mont-roig el 1896.

Josep Savall Ferrando: *"El desastre mes gran que han sofert els nostres ceps ha sigut la plaga de la fil·loxera... en cinc o sis anys moriren totes en absolut. No quedà altra remey que planta verga americana y empeltà cosa que ens era desconeguda... Per aquest motiu va ser que en el nostre terme es plantaren milions d'arbres en substitució dels ceps morts, majorment olivés... també es plantaren molts ametllers, els quals en el nostre terreno fan poca prova..."*⁵⁶.

Un altre conreu que fou important i que anirà de baixa és el de l'arròs. Ja vèiem que el "Diccionario Gráfico Universal" (Barcelona, 1832) deia que Miramar estava *"en gran parte destinado al cultivo del arroz..."*. Sabem que els camps d'arròs anaven des de la Porquerola fins a la riera de Riudecanyes; eren els Prats i part de les Pobles. El conreu de l'arròs està documentat a Mont-roig per primer cop el 1709. També en el llibre "Diccionario geográfico estadístico histórico de España y sus posesiones de Ultramar" hi trobàvem que, parlant de Cambrils, comentava que els vents duïen *"las emanaciones pútridas de los pantanos, que cultivan de arroz en el término limítrofe de Montroig; por cuya causa, y la baja localidad que ocupa la población, no es un clima de los más sanos, y son endémicas las fiebres intermitentes..."*⁵⁷. També sabem que el 1853 es van comercialitzar uns 30.000 quilos de Mont-roig a la llotja de Reus. Aquest conreu era d'una gran importància econòmica per al poble i alhora un perill. Sovint hi havia febres que podien durar setmanes i a vegades mesos. Qualsevol persona relacionada amb el conreu de l'arròs acabava atacada pels mosquits transmissors de les febres. Cap a la meitat i finals del segle XIX hi va haver una gran mortaldat a Mont-roig⁵⁸; ja n'hi havia hagut durant el segle XVIII. L'increment de població es va aturar. El 1857 hi havia 2.423 habitants, el 1860 eren 2.308, el 1877 eren 2.556, el 1887 eren 2.826, el 1900 eren 2.669 i el 1910 eren 2.479, pràcticament els mateixos que cinquanta-tres anys abans.

⁵⁴ "Ressò mont-roigenc" núm. 17, pàg. 1.

⁵⁵ "Ressò mont-roigenc" núm. 32, pàg. 10.

⁵⁶ "Josep Savall Ferrando i una història de Mont-roig" de Glòria i Josep Maria Savall Solé (Centre d'Estudis Mont-roigencs, Onada Edicions, 2009), pàg. 88.

⁵⁷ "Diccionario geográfico estadístico histórico de España y sus posesiones de Ultramar" (1848) de Pascual Madoz, pàg. 337.

⁵⁸ Vegeu el text "El conreu de l'arròs a Mont-roig. Els aiguamolls dels Prats » de Martí Rom del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 515.

Fins ara pensàvem, per les informacions contextuals, que el conreu de l'arròs a Mont-roig es deuria abandonar cap al 1910. Però recentment he trobat una notícia del “Diario de Barcelona”, del 18 de maig de 1915 que indica que encara se'n feia: “*Por la Sección Agronómica de Tarragona se viene practicando la tramitación de los expedientes de cotos arrosales promovidos en Tortosa. Se han tomado disposiciones para evitar los abusos que se comete en el pueblo de Montroig, con cultivos abusivos de arroz...*”. Possiblement, s'havien abandonat la majoria, però encara quedaven alguns camps.

Anem una mica enrere. Dèiem que el 1877 Mont-roig tenia 2.556 habitants. Era una població amb una certa importància des del punt de vista polític i social a les comarques tarragonines. Aquest mateix any, hi hauria un nou rector, mossèn Francesc Bofarull Escoda, de Reus; ho va ser fins al 1883. Del 1877 al 1881 l'alcalde seria Salvador Jordi Alentorn, de “cal Jordi”.

El 1879, l'Ajuntament el composaven⁵⁹: alcalde Salvador Jordi i Alentorn⁶⁰, primer tinent d'alcalde Francesc Gassó Serra⁶¹, segon tinent d'alcalde Josep Masó Alsina⁶², regidors Esteve Aleu Olivé⁶³, Francesc Viñas Aguiló, Ramon Alsina Anfrons, Miquel Vilà Pascual⁶⁴, Miquel Bargalló Bru⁶⁵, Josep Maria Pascual Cabré i Benito Nolla Olivé⁶⁶.

Del 1881 al 1885 seria alcalde Josep Maria Pascual Savall i el secretari Francesc Gassó. Del 1885 al 1886 (26 de febrer), un altre cop, Salvador Jordi Alentorn; el seu primer tinent d'alcalde era Gaietà Romeu Benaprés⁶⁷, que el substituiria per raons de salut. Aquest seria alcalde del 1886 al 1891. I del 1891 al 1893 Antoni Ferrando Fortuny dit Cutxó⁶⁸. Els alcaldes Salvador Jordi Alentorn i Antoni Ferrando Fortuny dit Cutxó eren, respectivament, el president i el secretari d'aquella societat liberal-republicana “El Porvenir” l'any 1879⁶⁹. Veiem com els alcaldes de Mont-roig, des de la “Gloriosa revolució de septiembre” de 1868, eren tots de caire liberal. Però com dèiem anteriorment, el context polític espanyol havia canviat radicalment. Manaven els conservadors.

El cap conservador Antonio Cánovas del Castillo deia, el 1870, que calia que hi haguessin “*dos centros, cuando menos, en cada pueblo; uno más conservador donde*”

⁵⁹ “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” de Baptista Nogués, pàg. 59.

⁶⁰ Del carrer de la Coma núm. 75 (cens electoral de 1894). Sabem que ara a “cal Jordi” és el núm. 3.

⁶¹ De “cal Gassó”.

⁶² Del carrer de la Coma núm. 46 (cens electoral de 1894). Aquest era germà d'aquell voluntari (Salvador) assassinat pels carlins prop de Tortosa el 1874 i d'un d'aquells presoners (Antoni) de la batalla de l'Aleixar del 30 de març de 1875.

⁶³ Del carrer de la Coma núm. 9 (cens electoral de 1894).

⁶⁴ Del carrer Nou núm. 21 (cens electoral de 1894).

⁶⁵ Del carrer Nou núm. 15 (cens electoral de 1894).

⁶⁶ Del carrer Nou (cens electoral de 1894).

⁶⁷ Era fill de Bartomeu Romeu Casañas, jutge de Mont-roig de 1869 a 1874 i amic del pare del marquès de Mont-roig, Ferran Ferratges Ballester. Seria alcalde de Mont-roig del 1886 al 1891. Fou qui demanaria a la Reina Maria Cristina que li fos concedit un títol nobiliari al diputat liberal Antonio Ferratges Mesa, que li atorgaria el de Marquès de Mont-roig.

⁶⁸ Del carrer Nou núm. 4 (cens electoral de 1894).

⁶⁹ A l'Antoni Ferrando Fortuny, dit Cutxó”, també el trobem de vocal a la junta de “El Porvenir” el 1890, i de vicepresident els anys 1891 i 1925.

*quepan hasta los que la impaciencia ha hecho carlistas... y otro, más liberal, donde puedan acogerse los desengaños de la revolución...*⁷⁰.

Aquest dos centres, a Mont-roig, estaran representats pel “Centre Legitimista”⁷¹ i “El Porvenir”. El primer va ser fundat el 1892⁷². Sabem que abans, cap al 1880, hi havia el “Centre Montroigense”⁷³, de caire carlí, que estava al carrer d’Amunt en els actuals núm. 6 i 8, a cal Blai. L’any 1900 tenia dos-cents trenta socis i el presidia Josep Pujals dit, “Arquet”. Aquest fou alcalde de Mont-roig del 1908 al 1909.

El “Centre Legitimista”, cap al 1908, estava a la casa del Pepet Pascual Munté⁷⁴, més conegut per “Pepet Xarles”, la casa d’en Joan Bieto (carrer Major núm. 69, ara plaça de Joan Miró núm. 11, gairebé tocant a l’inici del carrer de la Mare de Déu de la Roca)⁷⁵. Segons explica el meu avi matern Francesc Rom Serra “*a la sala del cafè i en lloc preferent s’hi destacaven, i presidien, dues fotografies prou grans d’Alfons XIII i Don Jaume de Borbón Parma...*”⁷⁶. Això corrobora allò que deia anteriorment que tot i ser carlins també aixoplugava la resta de monàrquics del poble.

L’altre centre, “El Porvenir”, dèiem anteriorment, que ja existia des del 1863. També hem vist que quan aquell botànic alemany Heinrich Moritz Willkomm ve a Mont-roig, el 24 de març de 1873, deuria estar en una casa de dins del nucli murallat del poble. Acabada la Tercera Guerra Carlina, el 1876, estava en el segon pis del núm. 61 del carrer Major (“cal Panadero”, actual Francesc Riba i Mestre núm. 6)⁷⁷. Aquest, agrupava els homes de pensament liberal o republicà. També deia el meu avi Francesc Rom Serra “*a la sala de juntes s’hi podia veure a Estanislau Figueres, Francesc Pi Margall i Nicolás Salmerón* (van ser presidents de la Primera República); *així com el vell lluitador i diputat per la província de Tarragona Julià Nougués Subirà...*”⁷⁸. El 1905 va adoptar el nom de “El Porvenir Democràtic”.

Aquests dos centres, el “Centre Legitimista” i “El Porvenir Democràtic”, durant molts anys estaven molt a prop, tan sols separats per tres cases, ambdós pujant a l’esquerra en aquell tros de carrer ara dit Francesc Riba i Mestre. D’aquí va venir anomenar-los col·loquialment com “Casino de Dalt” i “Casino de Baix”⁷⁹.

⁷⁰ “Historia contemporánea: Anales desde 1843 hasta la conclusión de la actual guerra civil” d’Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 309.

⁷¹ Vegeu el text “Centre Legitimista (El Casino de Dalt)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 237.

⁷² “Itineraris per la sociabilitat meridional catalana”, de Pere Solà Gussinyer (Diputació de Tarragona, 1997), pàg. 288 i 289.

⁷³ “**Ressò mont-roigenc**”, núm. 34, pàg. 12.

⁷⁴ Del carrer Major núm. 65 (cens electoral de 1911).

⁷⁵ Cap al 1914 es traslladaren a la casa del carrer Major núm. 16. Vegeu el text “Centre Legitimista (El Casino de dalt)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 237.

⁷⁶ “Guspines (de la història de Mont-roig)” de Francesc Rom Serra (Edicions Marré / Associació de Veïns Muntanya Roja, 2010), pàg. 69.

⁷⁷ En un comunicat, que està a l’ “Arxiu Històric de Tarragona”, del 23 de setembre de 1888, diu que “*desde doce años acá* (1876) *esta sociedad está instalada...*” en aquell lloc. Era a casa del meu besavi Joaquim Martí Prous; aquest seria alcalde de Mont-roig del 1899 al 1901.

⁷⁸ “Guspines (de la història de Mont-roig)” de Francesc Rom Serra (Edicions Marré / Associació de Veïns Muntanya Roja, 2010), pàg. 71.

⁷⁹ Quan el “Centre Legitimista” es va traslladar al carrer Major, continuava estant “a dalt” de l’altre, que no es mouria de lloc.

Tot i que ambdós “casinos” tenien vides pròpies, aïllades, trobem intents o casos d’interrelació per part d’algunes persones. La més notòria es la que constata una carta de Mercè Sardà Urbarri, filla d’Agustí Sardà Llaberia, que descriu amb minuciositat l’ambient del poble respecte als dos “casinos”⁸⁰: *“Ahora todo el mundo se prepara para los días de feria, que empieza el sábado. La feria es una de las tres grandes diadas de Mont-roig. Se esperan forasteros, y las casas se blanquean... y se preparan dignamente para recibirlos... El día de la fiesta hay baile en los dos casinos, en el de d’alt y en el de baix...”*. A continuació, especifica que dins de la pròpia família, de tradició republicana, hi havia algú que anava al “Casino de dalt”: *“esto es origen de una cuestión que se agita, por lo bajo, entre los muchachos y muchachas de esta casa... Las muchachas buscan el medio de conciliarlo todo. Ellas van al casino republicano porque representan la casa... el último año se arregló, yendo las muchachas el día siguiente del baile como de pasada al casino de d’alt, por la tarde, sin dar importancia al acto... Sara (la seva germana) y yo, republicanas declaradas, fuimos para dar ejemplo de tolerancia y de concordia...”*. Jo mateix recordo com el meu avi Francesc Rom Serra⁸¹, també de família republicana, havia comentat que, de jove, havia anat algun cop a ballar al “Casino de Dalt”. Anant més enllà d’aquesta anècdota, si miro els meus ascendents em trobo que hi ha casaments entre famílies republicanes i carlines. I això en les dues branques, paterna i materna. Per exemple, el meu avi patern, Miquel Martí Aragonès, de “cal Panadero” (a casa seva hi havia el “Casino de Baix”) es va casar amb Teresa Tost Puñet de “cal Petroli”; el pare d’aquesta era Damià Tost Marcó, un rellevant carlí. Per l’altra banda, els pares de la meva àvia materna eren Josep Ferratjes Munté (president del “Centre Obrer” de Mont-roig) i Dolors Tost Boronat, de família carlina; el seu pare era Francesc Tost Marcó, germà de Damià Tost Marcó, aquell rellevant carlí⁸². Recordo sentir explicar a la meva àvia Dolors Ferratjes Tost com quan hi havia eleccions els seus pares es comentaven l’un a l’altre, segons veien qui anava a votar, aquest votarà pels meus o pels teus.

⁸⁰ Sovint, els estius, Agustí Sardà Llaberia retornava, des de Madrid, al poble acompanyat de la seva família. En un d’aquests, Mercè Sardà, vint-i-dos anys, va escriure, el 6 d’agost de 1897, una carta a l’important intel·lectual Francisco Giner de los Ríos; el creador y director de la “Institución Libre de Enseñanza” (I.L.E.). Es va crear l’octubre de 1876.

⁸¹ El dels llibres “El Centre Obrer de Mont-roig del Camp (1911-1925)” (Cossetània Edicions, 2003) i “Guspines (de la història de Mont-roig)” (Edicions Marré / Associació de Veïns Muntanya Roja, 2010).

⁸² Faré un resum de les dues branques familiars. Francesc Tost Gebellí es va casar amb Cinteta Marcó i van tenir dos fills: Francesc Tost Marcó i Damià. Aquest últim, dit “Petroli” es va casar amb Maria Puñet Aragonès, de “cal Teodoro” i van tenir 6 fills: Damià Tost Puñet, Modest (el metge, vegeu “Guspines, de la història de Mont-roig” d’Edicions Marré / Associació de Veïns Muntanya Roja, 2010, pàg. 95), Dolors, Maria, Rosenda i Teresa. Aquesta última, la meva àvia, es va casar amb Miquel Martí Aragonès de “cal Panadero” i van tenir 3 fills: Joaquin Martí Tost, Miquel i Josep. El darrer, el meu pare, es va casar amb Roser Rom Ferratjes.

He deixat la branca de Francesc Tost Marcó. Aquest, es va casar amb Engràcia Boronat Fraga i van tenir 4 fills: Dolors Tost Boronat (de “ca la Pobreta”), Cinteta, Puríssima i Francesc (aquest fou el pare d’Antoni Tost Llaberia, dit “Francesc Magí”, assassinat a Balsareny als inicis de la Guerra Civil (1936-39) i declarat beat el 2007).

Aquella Dolors Tost Boronat (de “ca la Pobreta”) es va casar amb Josep Ferratjes Munté. Els pares d’aquest últim eren: Pere Ferratjes Aragonès, dit “Pere Pago”, Dolors Munté Solé dita “Dolors Pobreta”. A més, van tenir: Dolors Ferratjes Munté, Pere (va morir al tornar de la “Guerra de Cuba”), Joan, dit “Joan Pago”, i Rosa.

Aquells Josep Ferratjes Munté (president del “Centre Obrer” de Mont-roig) i Dolors Tost Boronat tingueren: Dolors Ferratjes Tost i Josep (alcalde durant la Segona República). La primera es va casar amb Francesc Rom Serra (tenien una fusteria a l’actual carrer de Josep Maria Gran i Cirera núm. 6, antic carrer del Forn, i provenien de Vilanova d’Escornalbou). Van tenir una filla, la meva mare, la Roser Rom Ferratjes.

Quina vida política tindrien, en endavant, aquelles quatre persones rellevants del Mont-roig del segle XIX, Francesc Vidiella Martí, Agustí Sardà Llaberia, Pere Antoni Torres Jordi i Antonio Ferratges Mesa?

Haviem deixat aquell mont-roigenc, Francesc Vidiella Martí, que des del 1837 vivia a l'Uruguai en una molt bona posició econòmica, fent un viatge a Europa (i a Mont-roig), el 1873 o 1874, per emportar-se sarments per provar si podien arrelar-se allà. Només arribar, compra uns terrenys a "Villa Colón", a la contrada dita "Peñarol viejo". Aleshores era un poble, però aviat seria un barri del nord de Montevideo. Inverteix grans quantitats de diners i treball per aconseguir un tipus de raïm que s'adaptés al clima d'aquell país. Finalment, el 1876, ho obtindrà amb el tipus "*Folle Noir*", originari del sud de França; després es coneixeria a l'Uruguai com a tipus "Vidiella". El 1880 va enviar al president de l'Uruguai, Francisco Antonio Vidal, la primera ampolla de vi elaborat a la "Granja Vidiella". El 25 de febrer de 1883 es va collir la primera verema. Va organitzar una gran festa popular. A la seva finca, de 36 hectàrees, hi tenia 120.000 ceps i 3.500 olivers. A l'any següent, el 1884, Francesc Vidiella Martí va morir. El va succeir el seu fill Federico Rómulo Vidiella Fortet. El llibre "Vinos y Bodegas de Uruguay" explica: "... en 1886 la bodega estaba integrada por un gran edificio con dos bodegas, tres lagares, seis grandes cubas para la elaboración de vinos. El establecimiento contaba también con depósitos para aceitunas, almacenes para encajonamiento y embotellado, máquina estrujadora para la uva movida... Durante los últimos años de vida de Francisco Vidiella había más de 60 trabajadores... sin contar el personal de la bodega y otras operaciones de la granja..."⁸³.

Haviem deixat el fill d'aquell mont-roigenc "*americano*", Antonio Ferratges Mesa, a Barcelona, dedicat als negocis familiars. A la companyia "Caminos de hierro de Barcelona a Gerona". Cap a finals dels anys setanta retornarà a la vida política; ara serà un home a l'òrbita del líder liberal Práxedes Mateo Sagasta. Intentarà tornar a guanyar el càrrec de diputat per Granollers, l'abril de 1879. En principi perd, però després de la seva reclamació i diverses gestions aconseguirà l'acta de diputat. Ja no deixaria la política fins a la seva mort. L'Ajuntament de Mont-roig, aleshores l'alcalde era Gaietà Romeu Benaprés, en sessió del 6 de desembre de 1886, va fer la petició que se li concedís algun títol nobiliari. El 1887 seria nomenat "Marquès de Mont-roig". El febrer de 1889 sortiria escollit senador. Ho seria fins la seva mort, el 21 de febrer de 1909, a Barcelona. Tenia 68 anys. Té carrers dedicats, a Sitges i Badalona⁸⁴.

Haviem deixat al fill d'aquella mont-roigenc, Pere Antoni Torres Jordi, després d'estrenar al Teatre Romea de Barcelona l'obra "La Verge de la Roca", el 2 de desembre del 1873. Sabem que havia fundat el diari liberal "La Opinión. Diario Político, de aviso y noticias" de Tarragona, l'1 d'octubre de 1875. El 1879, tornaria a ser diputat per Tarragona. L'1 de febrer de 1881, quan es funda "La Vanguardia", ell seria el primer director. Fou diputat diverses vegades: el 1881 per Gandesa, el 1887 per Torruella de Montgrí, 1893 i 1895 per Puigcerdà, i 1896 per Valls. El 1889, Torres seria nomenat secretari del Govern General de la Isla de Cuba. A partir de 1891, perd poder en el si del partit liberal de Tarragona. El 1893, serà diputat per Puigcerdà. El 1896 aconseguix l'acta per Valls, però ara com a conservador. Mor el 2 d'octubre de 1901 a

⁸³ Vegeu el text "Francesc Vidiella Martí, un mont-roigenc important vinater a l'Uruguai" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 189

⁸⁴ Vegeu el text "El marquès de Mont-roig: a la recerca d'una ombra" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 55.

l'Espluga de Francolí, a la "Villa Torres" del balneari "Les Masies". Ell havia començat a construir-lo el 1887 invertint tot el seu patrimoni. Creia en les propietats curatives de les seves aigües ferruginoses. Del matrimoni amb Francesca Humbert no van tenir fills. Té carrers dedicats a Tarragona i l'Espluga de Francolí⁸⁵.

Haviem deixat el mont-roigenc Agustí Sardà fora de la política amb l'arribada de la "Restauració borbònica". El 25 de maig de 1878 va obtenir, per oposicions, el càrrec de professor de l'Escola Normal de Mestres de Madrid. Posteriorment, seria el seu director durant més de vint anys. Fou escollit, el 1890, com candidat a Corts dels republicans per Alcoi (Alacant). Recordarem que havia estat advocat dels empresonats del 1873 d'aquesta ciutat. El 8 de febrer de 1902 l'Ajuntament de Mont-roig decideix dedicar-li un carrer. Del 1903 al 1911 fou senador per la província de Tarragona, sempre per partits republicans. Va aconseguir les noves Escoles Públiques a Mont-roig; la primera pedra s'havia posat el 25 de novembre de 1904 i finalment s'inauguraria el diumenge 15 de gener de 1911⁸⁶. Fou membre de la junta de la "Institución Libre de Enseñanza" des del 1888 fins la seva mort el 5 de març del 1913, a Madrid. Tenia 76 anys⁸⁷.

Una persona que serà rellevant a Mont-roig, des de finals de segle, en la conscienciació i mobilització republicana serà Elies Benaiges Figueras⁸⁸. Va néixer el 1878. *"Era todavía muy joven cuando organizó en su pueblo un Comité de Juventud Republicana, primera organización que en Mont-roig tuvieron los correligionarios. En ella desempeñó Benaiges el cargo de secretario... los republicanos de Mont-roig estuvieran representados en la asamblea de constitución de Unión Republicana celebrada en Madrid el 25 de marzo de 1903... En 1909 fue elegido concejal, desempeñando su cometido durante los cuatro años... En las elecciones para diputados provinciales, celebradas en 9 de marzo de 1913, su nombre fue incluido en la candidatura de coalición republicana por el distrito de Reus, siendo derrotado por muy pocos votos..."*⁸⁹.

EPÍLEG

El segle XX va dur un nou context sociopolític. A Mont-roig, el 1911 es va fundar el "Centre Obrer", anomenat comunament "L'Obrera"⁹⁰. Fou un impuls republicà i obrer que va durar fins al 1925, inici de la "Dictadura" de Miguel Primo de Rivera (1923-1930). Aviat arribaria la Segona República (1931-1939) i, en la seva part final, la "Guerra Civil" (1936-1939). Aquesta, es pot considerar una més de les que esdevingueren al segle XIX: seria la Quarta Guerra Carlina. Hi tornaven a ser les dues Espanyes, la del radicalisme del passat (tradicció, religió i conservadorisme) i la que

⁸⁵ Vegeu l'apartat dedicat a Pere Antoni Torres Jordi del text "El marquès de Mont-roig: a la recerca d'una ombra" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 125. Per a més informació, hi ha el llibre "De l'idealisme a l'oblit. Poesia i teatre de Pere Antoni Torres Jordi" de Josep M. Vallès Martí (Cossetània Edicions, 2007).

⁸⁶ Vegeu el text d'aquest llibre: "Les escoles a Mont-roig: Emili Soler i Agustí Sardà... fins 1936" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 267.

⁸⁷ Vegeu el text "Agustí Sardà Llaberia: pedagog i republicà" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 149.

⁸⁸ Vegeu el llibre "El Centre Obrer de Mont-roig del Camp (1911-1925)" (Cossetània Edicions, 2003) de Francesc Rom Serra i Martí Rom, pàg. 97.

⁸⁹ "Historia crítica de los hombres del Republicanismo catalán en la última década (1905-1914)" d'Emilio Navarro (Barcelona, 1915), pàg. 166.

⁹⁰ El seu primer president fou Josep Ferratjes Munté, el meu besavi matern.

albirava un món modern (sense religió oficial i amb un paper rellevant per a les classes populars). A més, ara teníem les fortes reivindicacions nacionals catalanes i basques (dins d'una República que es pretenia federal). No hi havia possibilitat de solució, d'encaix. Algú va dir que la única solució era “conllevar”⁹¹ aquestes reivindicacions nacionalistes. Van guanyar aquells que tenien com a referent històric aquella Espanya de l'imperi on mai es ponía el sol.

Tornant a Mont-roig, a l'abril de 1942, es van iniciar, de nou, les obres de l'església parroquial, la dita església nova. La primera missa es va fer el 24 de setembre de 1943. Recordarem que la primera pedra s'havia posat el 25 d'octubre de 1801 que, com a conseqüència de la “Guerra del Francès” (1808-1814) i de les penúries posteriors, les obres es van aturar del 1808 al 1821. Amb l'inici de la Primera Guerra Carlina (1833-1840), el 1834 es van tornar a parar. El 1841 es van reprendre, però a les envistes de la Segona Guerra Carlina (1846-1849), el 1845 es van tornar a aturar. “*En aquestos quatre anys se feren les arcades que faltavan y es cubrí tres cuartas parts de la teulada...*”⁹². Sabem que el 1860 es van continuar⁹³, però també ho van deixar. Vèiem que durant tot aquest temps era “el Fort”, un espai que va servir de caserna militar, per actes de l'Ajuntament, “*del 1880 al 1886 serví de col·legi que'l dirigia el señor Jordi marco. L'any 1884 s'hi feu un teatro de bastanta capacitat que durà uns 25 anys... l'any 1917 se tragueren les teulades pel motiu que amenasavan ruina...*”⁹⁴.

Del 1939 fins la seva mort, el 20 de novembre de 1975, Espanya va viure sota el jou del general Francisco Franco revoltat el 18 de juliol de 1936, amb un cop d'estat, contra la Segona República.

*“De todas las historias de la Historia
la más triste sin duda es la de España,
porque termina mal...”*

Jaime Gil de Biedma, del llibre “Moralidades” (1966)

⁹¹ El filòsof José Ortega y Gasset, en un discurs a Les Corts, el maig de 1932, sobre l'Estatut Català va dir que “el problema catalán no es un problema para resolver, sino para conllevar...”.

⁹² “Josep Savall Ferrando i una història de Mont-roig” de Glòria i Josep Maria Savall Solé (Centre d'Estudis Mont-roigencs, Onada Edicions, 2009), pàg. 86.

⁹³ Es comenta a l'excursió que fan uns membres del “Centre de Lectura de Reus” a la Mola de Colldejou (18 de juliol de 1860): “*Visitaren el poble i constataren que havia començat la construcció de l'església, que era molt gran...*”.

⁹⁴ “Josep Savall Ferrando i una història de Mont-roig” de Glòria i Josep Maria Savall Solé (Centre d'Estudis Mont-roigencs, Onada Edicions, 2009), pàg. 87.